

دانشگاه پیام نور

دانشکده علوم انسانی

پایان نامه

برای دریافت مدرک کارشناسی ارشد

رشته تاریخ و فلسفه آموزش و پرورش

گروه علوم تربیتی

عنوان پایان نامه

مقایسه معرفت شناسی مطهری و کانت بر محور نظریه فطرت

کانت و چالش مطهری با آن

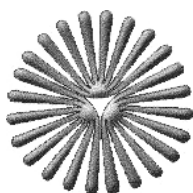
سید جعفر حسینی

استاد راهنما: دکتر عبدالحسین تفضلی مقدم

استاد مشاور: دکتر فروزان ضرابیان

مهر ۱۳۹۱

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه پیام نور

دانشکده علوم انسانی

مرکز تهران جنوب

پایان نامه

برای دریافت مدرک کارشناسی ارشد

رشته تاریخ و فلسفه آموزش و پرورش

گروه علوم تربیتی

عنوان پایان نامه

مقایسه معرفت شناسی مطهری و کانت بر محور نظریه فطرت

کانت و چالش مطهری با آن

سید جعفر حسینی

استاد راهنما: دکتر عبدالحسین تفضلی مقدم

استاد مشاور: دکتر فروزان ضرابیان

مهر ۱۳۹۱

تقدیم بہ

آنانی کہ بہ خاطر امروز ما، دیروز رفتند.

تقدیم بہ

ہمہ تلاشگران عرصہ تعلیم و تربیت

تقدیم بہ

مادرم کہ از اول آفرینش، بیچ واثرہ امی توانستہ مہر اور امعنا کند

او کہ ناتوان شد تا ما بہ توانایی برسیم

موہایش سپید شد تا ما رو سفید شویم

و عاشقانہ سوخت تا کرمانخش وجود ما و روشنگر راہ مان باشد.

تقدیم بہ

ہمسر عزیز و فداکارم کہ سگ صبورم در لحظات سخت و طاقت فرسا بودہ و هست.

تقدیم بہ

فرزندان دلبندم سید رضا و فاطمہ سادات

سپاسگزاری

ستایش و سپاس بیکران، خداوند بنده نواز را که به من توفیق کسب علم و معرفت ارزانی داشت و توانستم
جرعه نوش الطاف استادان بزرگوار باشم که بارها همنامی های ارزنده، چراغ فروزان راه تحصیل شدند.
اینک از استاد ارجمند جناب آقای عبدالحسین تفضلی مقدم که بابر دباری و خضوع تام، راهنمائی پایان نامه
تحقیق را عمده دار شدند و با نظرات علمی خود مرا همراهی نمودند، صمیمانه قدردانی می نمایم. از سرکار خانم دکتر
فروزان ضرابیان که از مشاوره ایشان بسیار بهره مند شدم و همچنین از داور محترم جناب آقای دکتر هاشم
رضیانی و ارشاد های دکتر سردی و کلید عزیزانی که در این راه مرایاری نمودند بسیار سپاسگزارم. در پایان از
همراهی و همدلی خانواده ی عزیزم به ویژه، همسر مهربان و صبورم که همواره یاور و قرین من بوده اند کمال قدردانی
را می نمایم. امیدوارم شایسته ی این مهرورزی ها باشم.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
.....	چکیده
۱	فصل اول: کلیات تحقیق
۲	مقدمه
۳	۱-۱- بیان مسأله
۶	۱-۲- ضرورت انجام تحقیق
۸	۱-۳- اهداف تحقیق
۸	۱-۳-۱- هدف کلی
۸	۱-۳-۲- هدف های جزئی
۸	۱-۴- سوال های تحقیق
۱۰	۱-۵- تعاریف نظری مفاهیم
۱۰	۱-۵-۱- معرفت شناسی
۱۰	۱-۵-۱-۱- شناخت
۱۱	۱-۵-۱-۲- معرفت
۱۱	۱-۵-۱-۳- معرفت شناسی
۱۳	۱-۵-۲- روان شناسی ادراک
۱۴	۱-۵-۳- نظریه فطرت کانت
۱۴	۱-۵-۳-۱- فطرت

۱۵ ۱-۵-۳-۲- معانی لغوی
۱۵ ۱-۵-۳-۳- معانی اصطلاحی
۱۶ ۱-۵-۳-۱- نقد و بررسی
۱۷ ۱-۵-۴- معرفت شناسی کانت
۲۰ ۱-۵-۵- معرفت شناسی مطهری
۲۲ ۱-۵-۱- مبانی معرفت شناسی
۲۳ فصل دوم: ادبیات تحقیق
۲۴ مقدمه
۲۵ بخش اول: مبانی نظری
۲۶ ۲-۱- ارزش معرفت و معرفت شناسی
۲۶ ۲-۲- روش های کسب معرفت از منظر قرآن کریم
۲۶ ۲-۳- معرفت در مکتب اسلام
۲۷ ۲-۴- معرفت شناسی از دیدگاه امام خمینی (ره)
۲۸ ۲-۵- شرح مختصر زندگی کانت و برخی از آثار علمی او
۳۰ ۲-۶- شرح مختصر زندگی مرتضی مطهری و برخی از آثار علمی او
۳۳ بخش دوم: پیشینه پژوهش
۴۱ نتیجه گیری
۴۲ فصل سوم: روش تحقیق

مقدمه	۴۳
۳-۱- نوع تحقیق	۴۴
۳-۲- روش انجام تحقیق	۴۴
۳-۳- جامعه و روش نمونه گیری	۴۵
۳-۵- روش تجزیه و تحلیل داده ها	۴۵
فصل چهارم: یافته های تحقیق	۴۷
مقدمه	۴۸
سوال اول: رابطه روان با معرفت و روان شناسی با معرفت شناسی چیست؟	۴۹
۴-۱-۱- رابطه معرفت و آگاهی با روان	۵۰
۴-۱-۱-۱- رابطه آگاهی با امور و احوال نفسانی	۵۱
ارسطو، آگوستین و بیکن	۵۱
کانت	۵۲
جعفری و مطهری	۵۴
۴-۱-۱-۲- اصالت من (نفس)	۵۵
۴-۱-۱-۳- اصالت روانشناسی (اصالت نفسانیات)	۵۷
۴-۱-۱-۴- حوزه های معرفتی و روان شناسی	۵۸
۴-۱-۱-۵- معرفت شناسی و روانشناسی	۵۸
۴-۱-۱-۶- معرفت شناسی معاصر و روان شناسی	۶۰
۴-۱-۱-۷- علوم شناختی و روانشناسی	۶۲

- نتیجه گیری از فصل اول..... ۶۳
- سوال دوم: رابطه معرفت شناسی و روان شناسی ادراک چیست؟..... ۶۴
- ۴-۲-۱- تعریف معرفت شناسی ۶۵
- ۴-۲-۲- مباحث و مسایل کلی معرفت شناسی ۶۷
- ۴-۲-۳- سه تقسیم بندی کلی از مباحث معرفت شناسی ۶۸
- ۴-۲-۴- سه تلقی و تعریف در مورد معرفت شناسی ۷۱
- ۴-۲-۵- تعریف و بیان برخی از مباحث کلی روان شناسی ادراک ۷۲
- ۴-۲-۵-۱- نگاهی به تعاریف برخی از مباحث روانشناسی ادراک ۷۲
- ۴-۲-۵-۲- سه تلقی و تعریف در مورد روانشناسی ادراک ۷۳
- ۴-۲-۶- ارتباط معرفت شناسی و روان شناسی ادراک ۷۴
- الف- اذعان به وجود ارتباط در آرای متفکران ۷۴
- ب- اشمال کتابهای معرفت شناسی بر مباحث روان شناسی ادراک و برعکس ۷۶
- سوال سوم: توصیف نظریه فطرت در قرن هفدهم چیست؟ ۷۷
- ۴-۳-۱- نظریه فطرت و حقایق در قرن هفدهم ۷۸
- بیکن ۷۸
- دکارت ۷۹
- ۱- آرا و مواضع دکارت ۸۰
- ۱-۱- قواعد هدایت ذهن ۸۰
- ۱-۲- گفتار در روش ۸۰

- ۲- نظرات برخی از پژوهشگران ۸۰
- ۳- جمع بندی نظر دکارت در مورد حقایق فطری ۸۱
- ۳-۱- معنای عام واژه فطری نزد دکارت ۸۱
- ۳-۲- تعریف و ملاک فطرت یا حقایق فطری ۸۱
- ۳-۳- تاملی در ویژگی های منشایت من یا نفس ۸۲
- لایب نیتس ۸۳
- ۱- سه جنبه فاهمه ۸۳
- ۲- ابعاد سه گانه فطری فاهمه ۸۴
- ۳- معنای فطرت و فطری نزد لایب نیتس ۸۴
- ۴- جنبه سه گانه منشایت نفس ۸۵
- نتیجه گیری ۸۶
- سوال چهارم: رابطه معرفت شناسی و نظریه فطرت چیست؟ ۸۸
- ۴-۴-۱- توصیف نظریه فطرت دستگاه ادراکی ۸۹
- ۴-۴-۲- ماهیت پرسش فلسفی قرن هفدهم ۹۰
- ۴-۴-۳- پذیرش رابطه میان روان شناسی ادراک و معرفت شناسی ۹۱
- ۴-۴-۴- نظریه فطرت به عنوان منشا و خاستگاهی برای مسائل معرفت شناختی ۹۲
- نتیجه ۹۳
- سوال پنجم: توصیف مطهری از ادراکات فطری کانت چیست؟ ۹۴
- ۴-۵-۱- باور فلاسفه دکارتی و کانت به ادراکات فطری ۹۵

- ۹۶ ۴-۵-۲- ادراکات فطری نزد کانت به روایت مطهری
- ۹۶ ۴-۵-۲-۱- ویژگی های ادراکات فطری کانتی از نظر مطهری
- ۹۸ سوال ششم: توصیف کانت از نظریه فطرت چیست؟
- ۹۹ ۴-۶-۱- فطری گرایی کانت در حوزه دستگاه ادراکی
- ۹۹ ۴-۶-۲- مقولات کانت
- ۹۹ ۴-۶-۲-۱- ویژگی های مقولات از نظر کانت
- ۱۰۱ ۴-۶-۳- نوع فطری گرایی کانت از دیدگاه پژوهشگران
- ۱۰۲ ۴-۶-۴- فطری گرایی حداقلی کانت و پاسخ به برخی دشواری ها و پرسش ها
- ۱۰۲ ۴-۶-۴-۱- پرسش ها و پاسخ ها در حوزه راه حصول علم
- ۱۰۲ ۴-۶-۴-۱-۱- مسأله بسیط بودن نفس
- ۱۰۳ ۴-۶-۴-۱-۲- مسأله وجود قوه و اعتبار در نفس
- ۱۰۴ ۴-۶-۴-۱-۳- مسأله ماهیت ذهن به عنوان یک مفهوم اعتباری و نه حقیقی
- ۱۰۴ ۴-۶-۴-۲- پرسش و پاسخ در حوزه حدود علم
- ۱۰۴ ۴-۶-۴-۲-۱- مسأله اعتبار و ارزش متافیزیک
- ۱۰۵ ۴-۶-۴-۳- مسائل و پاسخ ها در حوزه ارزش علم و معلومات
- ۱۰۵ ۴-۶-۴-۳-۱- مسأله ایده آلیسم
- ۱-۱-۳-۴-۶-۴-۱- پرسش از رابطه منطقی میان ایده آلیسم معرفت شناختی و وجود شناختی
- ۱۰۶ ۱۰۶

- ۴-۶-۴-۳-۱-۲- پرسش از رابطه ایده آلیسم استعلایی، به عنوان مصداقی از ایده
 آلیسم جدید، با ایده آلیسم معرفت شناختی ۱۰۸
- ۴-۶-۵- کانت و مسأله رئالیسم و ایده آلیسم ۱۰۹
- ۴-۶-۶- تقسیم بندی رئالیسم و ایده آلیسم در فلسفه کانت ۱۱۰
- ۴-۶-۶-۱- رئالیسم ۱۱۰
- ۴-۶-۶-۱-۱- استعلایی ۱۱۰
- ۴-۶-۶-۱-۲- تجربی: (نظریه کانت) ۱۱۰
- ۴-۶-۶-۲- ایده آلیسم ۱۱۱
- ۴-۶-۶-۱-۲- مادی (غیراستعلایی) ۱۱۱
- ۴-۶-۶-۲-۲- صوری (استعلایی/انتقادی): (نظریه کانت) ۱۱۲
- ۴-۶-۴-۳-۳- مسأله شکاکیت، نسبییت و سوپژکتیویسم غیر رئالیستی ۱۱۲
- ۴-۶-۴-۳-۲-۱- پاسخ به مسأله شکاکیت ۱۱۳
- ۴-۶-۴-۳-۲-۲- پاسخ به مسأله نسبییت ۱۱۴
- ۴-۶-۴-۳-۲-۳- پاسخ به مسأله سوپژکتیویسم ۱۱۵
- ۴-۶-۷- انقلاب کپرنیکی کانت ۱۱۶
- ۴-۶-۸- رابطه نظریه فطرت و معرفت شناسی کانت ۱۱۷
- جمع بندی نظریه کانت ۱۱۸
- سوال هفتم: محل اختلاف دو متفکر در مسأله و محتوای نظریه فطرت چیست؟ ۱۲۰
- ۱-۷-۱- کانت شناسی بر محور ادراکات فطری ۱۲۱

- ۱-۷-۲- رابطه مبحث ادراکات فطری با معرفت شناسی ۱۲۱
- ۱-۷-۳- دشواری های کانت در معرفت شناسی براساس نظریه ادراکات فطری ۱۲۱
- ۱-۷-۳-۱- دشواری ها در مقام راه حصول علم ۱۲۲
- ۱-۷-۳-۲- دشواری در مقام حدود علم ۱۲۲
- ۱-۷-۳-۳- دشواری ها در مقام ارزش علم ۱۲۳
- ۱-۷-۳-۳-۱- ایده آلیسم ۱۲۳
- ۱-۷-۳-۳-۲- شکاکیت ۱۲۵
- ۱-۷-۳-۳-۳- نسیت ۱۲۶
- ۱-۷-۳-۳-۴- سوپزکتیویسم ۱۲۶
- ۱-۷-۴- عوامل تصرف و دخالت به عنوان ساختار ذاتی فاعل شناسا ۱۲۷
- ۱-۷-۴-۵- حدود تصرف و بازیگری فاعل شناسا ۱۲۸
- ۱-۷-۴-۶- گونه های سوپزکتیویسم بر اساس مقدار و نحوه تصرف فاعل شناسا ۱۲۸
- ۱-۷-۴-۶-۱- سوپزکتیویسم حداقلی ۱۲۹
- ۱-۷-۴-۶-۲- سوپزکتیویسم حداکثری ۱۲۹
- ۱-۷-۴-۷- کانت و مسأله سوپزکتیویسم ۱۳۰
- ۱-۷-۴-۸- تعریف جامع سوپزکتیویسم ۱۳۰
- نتیجه گیری ۱۳۱
- سوال هشتم: مواضع مشترک دو متفکر در حوزه معرفت شناسی چیست؟ ۱۳۲
- ۱-۸-۴- وجود دیدگاه زمینه گرا در مباحث و مواضع مطهری و کانت ۱۳۳

- ۱۳۳ ۴-۸-۱-۱-زمینه گرایی در آرای مطهری
- ۱۳۳ ۴-۸-۱-۱-زمینه‌های فیزیولوژیکی : عضو حسی ، اعصاب و مغز
- ۱۳۳ ۴-۸-۱-۱-۲-زمینه قوای ادراکی
- ۱۳۴ ۴-۸-۱-۱-۳-زمینه قوانین نفسانی معطوف به امر ادراک
- ۱۳۵ ۴-۸-۱-۱-۴-زمینه تجرد فاعل شناسا و خود ادراک
- ۱۳۵ ۴-۸-۱-۱-۵-زمینه‌های حس و وهم
- ۱۳۵ ۴-۸-۱-۱-۶-زمینه عوامل نفسانی
- ۱۳۶ ۴-۸-۱-۱-۷-علم حضوری به مثابه چارچوب و زمینه شناخت
- ۱۳۶ ۴-۸-۱-۱-۸-ویژگی‌های زمینه‌های فاعل شناسا در آرای مطهری
- ۱۳۷ ۴-۸-۱-۱-۱-جهت داری
- ۱۳۸ ۴-۸-۱-۱-۲-تصرف و بازیگری
- ۱۳۸ ۴-۸-۱-۱-۳-فطری ، ذاتی و غیر اکتسابی
- ۱۳۸ ۴-۸-۱-۱-۴-غیراختیاری
- ۱۳۹ ۴-۸-۲-زمینه گرایی در آرای کانت
- ۱۴۰ ۴-۸-۲-۱-موارد و نشانه‌های زمینه گرایی در فلسفه کانت
- ۱۴۰ ۴-۸-۲-۱-۱-زمینه کلی طبیعت و قوا
- ۱۴۱ ۴-۸-۲-۱-۲-زمینه مقولات ادراکی
- ۱۴۱ ۴-۸-۲-۱-۳-زمینه قوای ادراکی
- ۱۴۲ ۴-۸-۲-۱-۴-زمینه اندام‌های حسی و حساسیت

فرآورده‌های خاص	۱۴۳
دیگر زمینه‌های مؤثر در امر شناخت	۱۴۳
تعلیم و تربیت به مثابه زمینه	۱۴۳
ویژگی‌های زمینه‌های فاعل شناسا در آرای کانت	۱۴۴
فصل پنجم: نتیجه‌گیری و پیشنهادها	۱۴۶
۱-۵- بحث و نتیجه‌گیری پاسخ پرسش یک	۱۴۷
۲-۵- بحث و نتیجه‌گیری پاسخ پرسش دو	۱۵۱
۳-۵- بحث و نتیجه‌گیری پاسخ پرسش سه	۱۵۴
۴-۵- بحث و نتیجه‌گیری پاسخ پرسش چهار	۱۵۷
۵-۵- بحث و نتیجه‌گیری پاسخ پرسش پنج	۱۶۰
۶-۵- بحث و نتیجه‌گیری پاسخ پرسش شش	۱۶۲
۷-۵- بحث و نتیجه‌گیری پاسخ پرسش هفت	۱۶۵
۸-۵- بحث و نتیجه‌گیری پاسخ پرسش هشت	۱۶۷
نتیجه‌گیری	۱۶۸
محدودیت‌ها	۱۶۹
محدودیت‌های تحقیق	۱۶۹
محدودیت‌های محقق	۱۷۰
پیشنهادها	۱۷۱

۱۷۲	منابع و مأخذ
۱۷۲	منابع فارسی
۱۷۸	منابع انگلیسی
۱۷۸	منابع عربی
۱۷۹	پایان نامه‌ها
۱۸۰	مقاله‌ها
۱۸۱	منابع اینترنت
	چکیده انگلیسی

چکیده

موضوع اصلی این تحقیق، معرفت‌شناسی از نظر کانت و مطهری، بر محور نظریه فطرت کانت و چالش مطهری با آن می‌باشد. هدف از تحقیق، بررسی تطبیقی معرفت‌شناسی این دو متفکر در زمینه نظریه فطرت و بیان محل اختلاف آن دو، در مسأله و محتوای نظریه فطرت و مواضع مشترک آن‌ها در حوزه معرفت‌شناسی می‌باشد.

روش مورد استفاده در این پژوهش، اسنادی-تحلیلی است و بر اساس رجوع به کتب، منابع، سایت‌ها، و فیش برداری و تهیه یادداشت‌ها و تحلیل و جمع‌بندی و نگارش تحقیق می‌باشد.

نتایج پژوهش حاکی از این است که ادراکات و حقایق فطری یا نظریه فطرت کانت در نزد وی و مطهری از مؤلفه‌های اساسی واحدی برخوردار نیست. از نظر مطهری حقایق فطری کانت «بالفعل»، «برخورد از تأثیر یک جانبه و یک طرفه»، «بدون وجه استعدادی» و «فاقد هر نوع عینیت» است. ولی از نظر کانت حقایق فطری وی «بالقوه»، «دارای تأثیر متقابل و دوطرفه با ماورای خود»، «دارای وجه استعدادی» و «برخورد از نوعی عینیت» است. دیدگاه مطهری در مورد حقایق فطری کانت، فطرت‌گرایی حداکثری است ولی تصویری که کانت می‌دهد، فطرت‌گرایی حداقلی است. نتیجه آن که، به نظر می‌رسد که با ملاحظه تفاوت‌های اساسی میان تصویر حقایق فطری نزد دو متفکر، می‌توان ادعان داشت که محل اختلاف این دو متفکر یکسان و مشترک نیست.

آرا و اندیشه‌های فلسفی مطهری و کانت به طور کلی متضمن نظریه اصالت چارچوب‌ها و زمینه‌های روان‌شناختی در امر شناخت و ادراک است. و این امر مستلزم آن است که معرفت‌شناسی دو متفکر اولاً به طور کلی یک معرفت‌شناسی زمینه‌گرا خواهد بود. ثانیاً از جهت پذیرش زمینه‌های خاص در فاعل شناسا، یعنی قبول نظریه قوای ادراکی، معرفت‌شناسی این دو متفکر نوعی زمینه‌گرایی مشابه را لازم می‌آورد.

واژگان کلیدی: معرفت‌شناسی، روان‌شناسی ادراک، معرفت‌شناسی کانت، معرفت‌شناسی

مطهری، نظریه فطرت کانت.

فصل اول

کلیات تحقیق

مقدمه

موضوع و عنوان این تحقیق عبارت از «مقایسه معرفت‌شناسی مطهری و کانت» است. این مقایسه بر محور نظریه فطرت^۱ کانت و چالش مطهری با این نظریه صورت گرفته است.

در مورد اهمیت چنین موضوعی باید گفت: یکی از مسائل فلسفی که در سایه آشنایی با اندیشه‌های فلاسفه قرن هفدهم و هجدهم، در اذهان فلسفی اندیشان ایرانی مطرح شد، پرسش از چیستی و لوازم نظریه فطرت ادراکی در تفکر این فیلسوفان بود. ایده فطری‌گرایی فلاسفه غربی برای نخستین بار، به صورت آشکار، در کتاب سیر حکمت در اروپا (ج ۲، ص ۲۲۶ و ۲۳۴) مطرح شد. اما تاکید بر آن و اخذ لوازم معرفت‌شناختی آن، در تفکر فلسفی معاصر، به طور عمده خود را در کتاب اصول فلسفه و روش رئالیسم نشان داد. این اثر فلسفی به عنوان یکی از نخستین - و البته نه آخرین و نهایی‌ترین - جریان و پروژه‌ها در مواجهه و گفتگوی جدی تفکر فلسفی ایران معاصر با اندیشه‌های فلسفی مغرب زمین، یکی از مواضع، اصول موضوعه و روزنه‌های کلیدی فهم، تفسیر و نقد خود در مورد تفکر فلسفی مغرب را، همانا باور به نظریه فطرت دستگاہ ادراکی در نزد این اندیشه قرار داده است.

در این فصل، به بیان مسأله، ضرورت انجام تحقیق، اهداف تحقیق، سوال‌های تحقیق و تعاریف کلیدواژه‌ها اشاره شده است.

^۱ - innatism

۱-۱- بیان مسأله

از مباحث مهم و اساسی در حوزه فلسفه، مبحث معرفت و شناخت است. از این شاخه مهم فلسفی با عنوان، معرفت‌شناسی یا شناخت‌شناسی^۱ یاد می‌شود. در این شاخه فلسفی چنان که از نام آن پیداست، در باب معرفت، شناخت، آگاهی یا ادراک بحث می‌شود. (صدر، ۱۳۵۹: ۳۱)

بحث معرفت و شناسایی از دوره یونان، ذهن فلاسفه را به خود مشغول داشته بود. ظهور سوفیسم^۲ و شکاکیت^۳ در عهد یونان و پس از آن، سبب جلب توجه فلاسفه به مسأله شناسایی شده بود. لیکن موج جدید عنایت و توجه به مسأله شناخت به دوره پس از رنسانس و به آراء دکارت^۴ مربوط می‌شود. ظهور عقل‌گراها و تجربه‌گراها، مسأله معرفت را با حال و هوایی تازه در معرض دیدگان عقلانی فلاسفه قرار داد. اهمیت معرفت‌شناسی به قدری شد که کانت^۵ مابعدالطبیعه را چیزی جز بحث در مسأله شناسایی ندانست. (ایلخانی، ۱۳۸۲: ۵۵)

معرفت‌شناسی در شکل امروزش، به ویژه در حوزه تفکر فلسفی از آن جا آغاز شد که مسأله خطا و مجاری ورود آن به معرفت و ذهن، به شکلی جدی و فراگیر در اندیشه فیلسوفان غرب مطرح شد. در حقیقت معرفت‌شناسی به گونه‌ای که ما می‌شناسیم با کانت و فلسفه نقادی او آغاز می‌شود. (مطهری، ۱۳۸۴: ۱۳۸)

درباره تأثیرگذاری کانت بر روند فلسفه گفته شده است که رویکرد نظام‌های فلسفی قبل از او «هستی‌شناسانه» بود، ولی بعد از او «معرفت‌شناسانه» شدند و به همین خاطر است که فلسفه او به «فلسفه نقدی» معروف می‌باشد.

-
- 1 - Epistemology
 - 2 - Sophism
 - 3 - Scepticism
 - 4 - Descartes
 - 5 - Kants